

innhold

El-avgiften ikke avgjort

Det er ennå ikke avgjort at Regjeringens forslag om å fjerne elavgiften til næringslivet blir gjennomført.

Side 2

Storørret ikke lenger stor

Tradisjonsrik jakt på storørret i Mjøsa er ikke like populært lenger. Årsak: Ryktet om at den er verdens giftigste fisk.

Side 4

From Russia with doubt

Vil Russland godkjenne Kyoto-protokollen? Det varierer fra bombesikkert til ytterst tvilsomt.

Side 18

Kjernekraft eller global oppvarming?

Det franske industri-departementet antyder at framtiden innebærer kjernekraft eller global oppvarming. Franske sinn er i kok.

Side 19

Helt magisk

Visste du at siste skudd på kongsstammen, Maud Angelica, har navn etter en magisk plante?

Side 20

Mer "farlig" mat

(Foto: Ola Matti Mathisen/GD)

Ingen vet foreløpig, men mjosørret på den størrelsen som Frank Hansen i Hunderfossen holder på bildet, inneholder muligens mest av miljøgiften bromerte flammehemmere i verden. I tillegg er den så full av kvikksølv at man ikke bør spise den for ofte.

Snart må du ha kurs for på vite hva slags mat du kan spise fra norsk natur. Fisk, sopp, egg, skaldyr og kjøtt fra flere slags dyr er mat som myndighetene nå advarer store grupper av befolkningen mot. Listen blir stadig lengre.

Side 3 og 4

leder

Nei takk

Er klimatrusselen nå blitt så reell at tiden er kommet for å veie historiske verstinger opp mot de globale klimaforandringene? Bare for at verden skal kunne fortsette sin skjeve, energislukende ferd uten at græstokken viser en økning på særlig mer enn seks grader de neste 30 årene? Må vi finne oss i at atomkraft kan bli en vinner i kampen mot drivhusgassene i andre land, mens norske politikere kranter om hvor mange naturperler som skal ødelegges for å dekke det norske kraftbehovet?

17 år etter Tsjernobyl-ulykken rustes flere kjernekraftanlegg i Europa opp - med og uten såkalt vestlig standard. En fransk industripolitiker var nylig til og med så freidig å understreke at også Frankrike trenger en ny satsning på kjernekraft "for å forhindre global oppvarming". Dessuten kan gammeldags atomkraft langt inn i framtiden bli erstattet av nye former for kjernekraft. Fusjonsteknologi er en strålende idé, mener land som USA, Storbritannia, Russland, Kina, Japan og Canada. I hvert fall mener de det nok til å ville være med på å bygge et gigantisk atomkraftverk tuftet på fusjonsteknologi nær Marseille i Frankrike. Også det britiske vitenskapsakademiet Royal Society har etterlyst mer kjernekraft, med økende behov for fossile brenstoffer som begrunnelse.

Det er ingen tvil: Verden insisterer på å trenge stadig mer energi. Og beslutningstakerne insisterer på å støtte seg på gamle, skrale krykker: Atomkraft og vannkraft. Det er trist å se at klimatrusselen nå skal bli et argument for å basere energitilførselen på en kraftkilde med så foruroligende usikkerhetsmomenter som atomkraft. Og at et vanvittig energiforbruk skal være begrunnelsen for å legge enda flere elver i rør.

Fjerning av elavgift ikke avgjort

Det er ennå ikke avgjort at Regjeringens forslag om å fjerne elavgiften til næringslivet blir gjennomført.

— Det ligger i revidert nasjonalbudsjett at behandlingen av elavgiften er utsatt til høstens behandling av statsbudsjettet, sier rådgiver Pål Arne Aukan i Kristelig Folkepartis energi- og miljøfraksjon på Stortinget.

— På denne måten kan vi få til en ordning som fungerer best mulig etter hensikten og en mer robust ordning som skaffer varmebransjen konkurranse-dyktige vilkår.

STØRRE FORBRUK

Forslaget om å fjerne elavgiften kommer for å tilfredsstille EFTAs overvåkingsorgan ESA sitt krav om at avgiftssystemet ikke skal gi konkurransefortrinn. Til nå har kraftkrevende industri vært alene om fritak fra elavgiften, og

flere har påpekt at en ordning med avgiftsfri elektrisitet vil føre til at elektrisitet vil bli foretrukket til oppvarming i næringsbygg. Dette vil føre til et økt kraftbehov.

— TO GANGER SAUDA

Nå krever blant andre Norges Naturvernforbund at planene om å fjerne elavgiften blir skrinlagt.

— Hvis Regjeringen dropper forslaget om å fjerne elavgiften til næringslivet, vil vi kunne spare to Sauda-utbygginger bare i 2004, sier generalsekretær Tore Killingland i Naturvernforbundet.

Killingland viser til Finansdepartementets beregninger omkring den virkningen en even-

tuell fjerning av elavgift til næringslivet vil ha. Beregningen viser at kraftforbruket kan komme til å øke i 2004 med inntil 1 TWh. Dette er om lag dobbelt så mye kraft som Regjeringens forslag til utbygging av Saudavassdraget ville gi.

Vandrer for vern

Vern Vefsna-aksjonen planlegger elvevandring i sommer.

Verna kom ikke med i verneplanen for vassdrag, selv om dette vassdraget er det største vassdraget av de 76 som ble vurdert til planen.

I sommer vil lederne bak aksjonen Vern Vefsna vise interesserte hvilke kvaliteter vassdraget har. Aksjonsgruppen påpeker at det er snakk om en stor utbygging som blant annet forutsetter 56 kilometer tunnel og deponering av svært store mengder steinmasse i terrenget.

Vefsna har sitt utspring på svensk side av grensen og i Børgefjell i Nordland, og er et ettertraktet område for ørret- og laksefiske.

Vil du være med på elvevandring 25. - 27. juli, ta kontakt med aksjonsgruppen via www.vernvefsna.no

Strid om russisk tømmer

Verdens naturfond avslører at ulovlig felte russiske trær havner i Danmark. Importørene avviser undersøkelsen.

Russland eksporterer store mengder ulovlig felte trevirke - kanskje er opp mot 50 prosent ulovlig felte, ifølge en undersøkelse gjennomført av WWF - Verdens naturfond.

Russland har hele 22 prosent av verdens skogareal, og den illegale handelen med skog belaster truede arter som sibirsk tiger og snøleopard - i tillegg til kragebjørn, moskushjort og

bison. Ifølge avisa Politiken hevder Verdensbanken at ulovlig hogst koster staten milliarder.

Danskene importerte om lag 223 000 kubikkmeter russisk tre i 2002. Russiske tollmyndigheter registrerte imidlertid bare 129 000 kubikkmeter. De store danske treimportørene hevder at de handler med seriøse leverandører.

Glem ren mat fra naturen! Utslipp av miljøgifter til jord, luft og vann gjør at stadig flere matvarer fra naturen er underlagt restriksjoner av helsemessige årsaker. Mat fra norsk natur er i ferd med å pådra seg et svært dårlig rykte. (Montasje: N&M Bulletin)

Stadig mer vi ikke bør spise

Sopp, fisk, skalldyr, kjøtt og egg. Stadig mer mat settes på listen over ting vi bør holde oss unna. Den skadelige maten har én fellesnevner: Den kommer fra naturen.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & miljø Bulletin

Ren mat fra naturen? Glem det. Begrepet er i ferd med å bli en parodi ettersom den skadeligste maten ofte kommer nettopp fra naturen.

Gjennom utslipp til jord, luft og vann blir naturmiljøet avfallsplass for menneskets usynlige søppel; miljøgiftene. Resultatet er en rekke matvarer som er underlagt restriksjoner av helsemessige årsaker.

VÅGAL HVAL

Listene over miljøforgiftet mat fra norsk natur blir stadig flere

og lengre. Sist ut var hvalen, nærmere bestemt vågehvalen. Gravide og ammende bør ikke spise kjøtt fra denne arten, fordi det kan inneholde høye mengder kvikksølv, melder Statens næringsmiddeltilsyn (SNT).

Kvikksølv er et giftig tungmetall som kan påvirke nervesystemet. Fostre og små barn, som ikke har et ferdig utviklet nervesystem, er spesielt følsomme for kvikksølv.

Nye studier andre steder i verden har vist at det er en sammenheng mellom inntak av kvikksølv fra sjømat og forstyrrelser i utviklingen av nervesystemet på fosterstadiet.

Hos de berørte barna er det påvist svakere konsentrasjonsevne, forsinket språkutvikling og dårligere finmotorikk.

FARLIG FISK

Men det er ikke bare hvalen som har for høye kvikksølvverdier. SNT advarer også gravide og ammende mot å spise mange forskjellige fiskearter, spesielt hvis det er litt størrelse på individet som skal fortæres.

Gjedde, abbor over 25 cm og ørret eller røye over én kilo, bør man holde seg unna. I tillegg til eksotisk fisk av typen hai, sverdfisk, skater og fersk tunfisk, vel å merke ikke typisk norske fis-

keslag alle sammen.

Den som ikke er gravid kan, hvis matlysten stadig skulle være til stede, spise et måltid i måneden av slik fisk.

Verken barn eller gravide bør spise fiskelever. Disse gruppene må også holde seg unna påleggene Svolværpostei og Lofotpostei, som inneholder 50 prosent lever.

LITEN KUNNSKAP OM FERSKVANN

SNT har ikke oversikt over kvikksølvnivået i samtlige vann i Norge. Kvikksølvnivået kan også variere fra fisk til fisk i det samme vannet. Ut fra den kunn-

Forts. neste side

notiser

Fortsettelse fra side 3:

skapen som finnes i dag kan derfor ikke tilsynet gi oss detaljerte råd om ferskvannsfisk.

Kvikksølv er heller ikke den eneste gifttrusselen i fisk fra norske innsjøer. Undersøkelser har vist at fisk fanget i vannene i nærområdet til det tidligere utslippet fra Sydvaranger ASA peltverk, kan ha et betydelig innhold av dioksiner, og SNT har utarbeidet spesielle restriksjoner for disse områdene.

I øyeblikket foretas det også undersøkelser om hvorvidt den "nye" miljøgiftgruppen, bromerte flammehemmere, finnes i norsk ferskvannsfisk.

EKLE EGG

I enkelte deler av i Nord-Norge er det populært å spise måseegg i løpet våren og sommeren.

Statens næringsmiddeltilsyn fraråder imidlertid kvinner i fruktbar alder og barn å spise måseegg på grunn av høyt innhold av miljøgiftene PCB og dioksin. For andre grupper anbefaler SNT at de begrenser inntaket av eggene.

Bakgrunnen for anbefalingen er analyser gjort av måseegg

som ble samlet inn langs kysten av Nord-Norge under måseegg-sesongen 2001. De viste meget høye verdier for PCB og dioksin, men også for bromerte flammehemmere og flere andre mindre kjente miljøgifter. Å spise ett måseegg i året, innebærer å øke kroppsbelastningen av PCB og dioksin med 10 prosent.

Inntak av 10 egg dobler det totale årsinntaket av PCB og dioksin. Spørreundersøkelser langs kysten fra 1998 viste at enkelte måseeggskere satte til livs 30 til 40 måseegg i løpet av en sesong.

SNTs kostholdsrad er at barn, unge kvinner, gravide og ammende kvinner ikke bør spise måseegg. Andre personer bør ha et begrenset inntak av måseegg.

SKADELIG SOPP OG RADIOAKTIV REIN

Soppelskere bør, i tillegg til å ha kunnskap om soppfloraen de høster av, vite at gravide ikke bør spise sopp fra høyfjellsområdene i Hedmark, Oppland og Nordland sør for Saltfjellet, områder som alle var spesielt utsatt for radioaktiv nedfall etter Tsjernobyl-ulykken i 1986.

Også reinsdyrkjøtt fra enkelte områder kan fortsatt inneholde noe radioaktiv forurens-

ning etter Tsjernobyl-ulykken. Gravide bør derfor ikke spise reinsdyrkjøtt fra høyfjellsområdene i Hedmark, Oppland og Nordland sør for Saltfjellet oftere enn én gang i uka.

SKADELIGE SKALLDYR

Er du glad i skalldyr, bør du hvite hvilke arter som kan spises, hvor og når de er fanget og hvilken del av dyret du trygt kan legge i deg. Det siste gjelder for krabbe. Gravide frarådes å spise krabbeinnmat fra skallet, mens hvitt krabbekjøtt fra klør og skallhus kan spises. Hvor fangsten er tatt, er heller ikke uvesentlig. Flere norske fjorder er etter hvert omfattet av kostholdsrad som en følge av forurensning.

For tiden gjelder kostholdsrad for inntak av fisk og skalldyr fra følgende fjordområder langs kysten: Oslofjorden, Tønsberg- og Sandefjordsfjorden, Grenlandsfjordene, Kragerø, Tvedestrand, Arendal, Kristiansandsfjordene, Farsund, Fedafjorden, Flekkefjord, Stavanger, Sandnes, Karmsundet, Saudafjorden, Hardangerfjorden/Sørfjorden, Bergen, Årdsfjorden, Sunndalsfjorden, Hommelvik, Trondheimsfjorden, Ranfjorden, Vefsnfjorden, Ram-

sund, Harstad Tromsø, Hammerfest og Honningsvåg.

— HAR MYE Å FORSVARE

Under et kontaktmøte mellom forskere og forvaltning i Trømsø nylig var det flere som uttrykte bekymring over norsk mats rykte i utlandet som en følge av at vi, fordi vi ligger langt mot nord, tar i mot store mengder langtransportert forurensning som finnes igjen i næringskjeden.

— Jeg tror ikke norsk mat har et dårlig rykte per i dag. Det som er helt klart, er at vi har mye å forsvare på dette området, sier ressursøkolog Arne Bjørge ved Havforskningsinstituttet.

Ifølge Bjørge er det hovedsakelig ett virkemiddel som kan stoppe miljøgiftene, og det er internasjonale miljøavtaler.

— Vi ser at det har latt seg gjøre å stoppe den alvorlige miljøgiften PCB. Derfor er det viktig at det nå legges trykk på arbeidet med å stoppe for eksempel utslippene av radioaktive isotoper fra Sellafield. Dette er utslipp som kommer rett inn til norskekysten og da trenger man ikke engang dra til de belastede nordområdene, sier Bjørge.

Storørret mister status

Tradisjonsrik jakt på storørret i Mjøsa er ikke like populært lenger. Fiskeveteranene synes gleden ved fisket har avtatt i takt med uttalelser om hvor giftig fisken kan være.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & miljø Bulletin

— Det ble nylig hevdet at mjøsørreten er verdens giftigste fisk. Hvem vil ha den på matfatet da, spør en av Lillehammers ivrigste mjøsfiskere, Jan Johansen, i avisa Gudbrandsdølen Dagningen.

Han og fiskere flest vil nå ha svar på hvor giftig Mjøsa — og dermed ørreten faktisk er.

Ifølge Johansen fører usikker-

heten om hvorvidt fisken er mulig å spise til at det tradisjonsrike dreggfiskermiljøet på Mjøsa er i ferd med å visne bort.

— BARE SPIS!

Og myndighetene jobber med å finne ut nettopp dette.

Norsk institutt for vannforskning (NINA) har analysert gjedde, ørret og abbor som ble fanget i Mjøsa i 2002. Det er analysert om lag tjue eksemplarer av hver av disse artene.

Det foreløpige resultatet er at gjennomsnittsverdien av kvikksølv i de tre mjøsfiskeslagene er på under 0,5 milligram per kilo fiskefilet. Man snakker da om fisk på 2,5 kilo. Hvis det er snakk om tyngre fisk fra Mjøsa, må man regne med at kvikksølvverdien er høyere, og at det også kan gjelde andre giftstoffer, sier byveterinær Øivind Gaden.

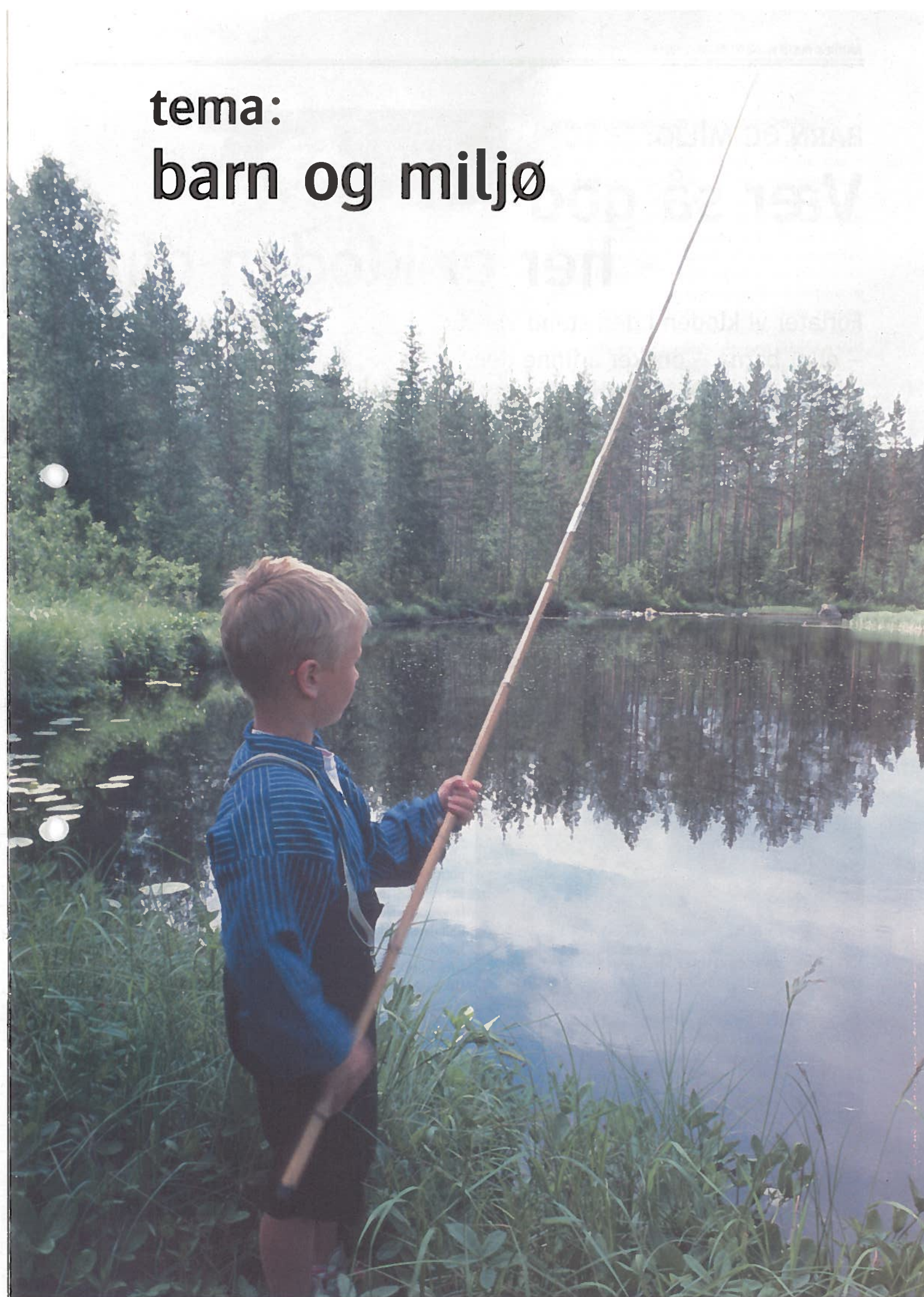
Byvetrinæren sier at det er bare å spise fisk fra Mjøsa, men vel å merke ikke for mye, og

ikke hvis du er gravid.

— Personlig ville jeg ikke hatt betenkeligheter med å spise et ørretmåltid i uken, sier Gaden.

Han ville imidlertid tenkt over hvor mye han forsynte seg med på tallerkenen dersom det var snakk om en ti-kilos fisk, ettersom giftene hopper seg opp over tid, slik at en stor fisk vil inneholde mer gift per gram fiskekjøtt enn et mindre eksemplar.

tema: barn og miljø

BARN OG MILJØ:

Vær så god - her er kloden din!

Forlater vi kloden i den stand vi selv
– eller barna – ønsker å finne den?

JENS P. TOLDNÆS
OG JORUNN GRAN
Natur & miljø Bulletin

Allerede i barnehagen, og senere gjennom hele skoleverket, får barn og unge undervisning i temaene natur, miljø og utvikling.

Barn har også rett til å være med på å bestemme hva områdene i nærmiljøet sitt skal brukes til. Det sørget regjeringen for i 1989 gjennom vedtak av rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen.

Samtidig stjeles naturarven fra barn hver eneste dag. Natur-

områder og arter forsvinner. De små en alen lange får ofte giftig luft å puste inn - luft de blir syke av. Vi har også gitt dem en klimatrussel de må forholde seg til i generasjoner framover, atomkraftverk, dårlig drikkevann og skadelige kjemikalier. En enorm urett som for én gangs skyld ikke

bare går ut over barna i den tredje verden, men over hele kloden.

Kanskje den uretten som ikke rammer bare dem selv, er akkurat det som skal til for at neste generasjons voksne tar skjeen i en annen hånd. At barn og unge er engasjerte og har evnen til å utvikle gode holdninger, er noe dagens voksne burde ta på alvor. På den måten kan barna best håndtere den ødelagte arven vi overlater dem.

Dette er barnefarene

Småbarnsforeldre er de første til å rykke til når miljøalarmen går. Miljørådene er stort de samme for store og små, men barn har en tendens til å håndtere vanli-

ge forbruksartikler på en litt annen måte en voksne. Ville for eksempel DU sette deg til å spise på regnjakka eller telefonen din?

FTALATER I LEKER ...

I barnerommet og i badekaret befinner barna seg ofte i selskap med myke plastleker. Disse kan være laget av PVC, og PVC inneholder mykgjørere - såkalte ftalater. Enkelte ftalater har vist seg å kunne virke som hormonhermere, og slike stoffer kan skade forplantningsevne og hormonanlegg. Helseeffektene kan oppstå dersom ftalatenes lekker ut av PVC-produktene og barn deretter får stoffene i seg, for eksempel ved å bite på leketøy. I Norge har vi siden 1999 hatt forbud mot å selge leketøy med ftalater til barn under tre år.

... OG FTALATER I REGNTØY

Også regnjakker og regnvotter til barn under tre år skal være fri for ftalater, noe bransjen er blitt uttrykkelig gjort oppmerksom på denne våren.

IMPREGNERTE LEKEAPPARATER...

Bruk, import og omsetning av treverk impregnert med kombinasjonen krom, kobber og arsen - såkalt CCA-impregnering - ble forbudt 1. oktober 2002. Treverk omkring for eksempel sandkasser har ofte vært CCA-impregnert, og lekkasje av tungmetaller kan skje når det regner. Sand fra sandkasser er derfor spesialavfall. Norges geologiske undersøkelser har sjekket sandkasser flere steder, og har funnet høye verdier av tungmetaller i sanden. Statens forurensningstilsyn anbefaler å skifte sand ofte eller behandle treverket, men forbud mot fortsatt bruk av sandkasser med CCA-impregnering er ikke aktuelt.

... OG ELEKTRONISK LEKETØY

Mange elektriske og elektroniske produkter inneholder bromerte flammehemmere, det samme gjelder isolasjon og tekstiler. Flere av disse flammehemmerne har vist seg å kunne være alvorlig helse- og miljøskadelige. Stoffene finnes vanligvis i kretskort inne i produktene, men kan også finnes i for eksempel plastdeksler. Dermed er i teorien ikke din kasserte mobiltelefon eller laptop egnet som leketøy for de mest tyggebegjærlige.

MYK SOVEPLASS MED SKADELIGE STOFFER...

Myk skumplast som brukes til for eksempel madrasser, kan inneholde ørsmå mengder av stoffer som er svært allergifremkallende. Og hvis nytt sengetøy lukter merkelig, skyldes dette kjemikalierester i tøyet, for eksempel formaldehyd eller fargestoffer. Slike stoffer kan være allergifremkallende, og Kemikalieinspeksjonen i Sverige har listet opp en rekke stoffer som bør unngås i tekstiler. Dette gjelder blant annet enkelte fargestoffer og ftalater. Også klororganiske bærestoffer og tungmetallene kadmium, krom og kvikksølv frarådes. Tungmetaller brukes for at fargestoffer skal feste seg til klær. Tidligere ble bomullstoffer også behandlet med formalin for å glatte ut stoffene. Selv om denne bruken av formalin nå er forbudt innenfor EU, forekommer det fremdeles i andre verdensdeler.

... OG PROBLEMER PÅ BADET

Barn har tynnere og mer følsom hud enn voksne. Dermed kan de lettere reagere på parfyme og konserveringsmidler i sjampo, såpe og kremer. Våtservietter kan i tillegg inneholde irriterende eller allergifremkallende løsemidler.

På baderommet kan vi også finne det bakteriedrepende stoffet triklosan - i vaskemidler og i tannkrem. Stoffet mistenkes for å forårsake antibiotikaresistens hos bakterier, og stoffet blir betegnet som en miljøgift.

PRODUKTENE SOM BARN IKKE SKAL HÅNDTERE

Når barnerommet er sikret etter beste vis, og treverket i sandkassa er malt over eller erstattet med ikke-impregnert tre, gjenstår bare å sikre alle de voksne produktene som du tror at du ikke greier deg uten:

Sprøytemidler og plantenæring, medistiner, kosttilskudd, metallpuss, rustfjerner, maling, lakk, white spirit, tennvæske, skirens og rottegift.

Benytt anledningen til å gjøre din giftsti ren: Ta med deg alt du ikke trenger til nærmeste miljøstasjon. Og kjøp ikke mer av det du faktisk ikke trenger.

[Kilder: Statens forurensningstilsyn (SFT), Folkehelseinstituttet, Grønn hverdag, Cottonchild, Forbruker-rapporten]

Ingen barnemat å lage barnemat

I fjor trådte en ny grenseverdi for sprøytemidler i barnemat i kraft. Grenseverdien ble satt ned fordi barn er noen følsomme skapninger.

TONE MIKALSEN
Natur & Miljø Bulletin

Grensen for sprøytemidlene i barnemat er nå så lav at det i praksis ikke skal kunne brukes sprøytemidler i råvarer som skal brukes i barnemat. Men det innebærer ikke at alt skal produseres økologisk.

— Selv om man bruker sprøytemidler under produksjonen, er det ikke dermed sagt at man vil finne rester av disse i råvarene. Men den lave grensen (0,01mg/kg) vil være en utfordring for produsentene. Et hvert funn vil i praksis bety overskridelse av grensen, sier rådgiver Cecile Blom i Statens Næringsmiddeltilsyn (SNT).

SNT har hvert år prosjekter med vekt på visse matvarer som ikke var med i den generelle overvåkingen av frisk frukt og

grønnsaker. I 2001 var barnemat et slikt prosjekt, og da inneholdt fire av 50 prøver rester av sprøytemidler, men funnene re-

presenterte ikke noen helsefare for barn. Nå er barnemat fast med i den generelle overvåkingen for frukt og grønnsaker.

— Staten bør sørge for økologisk-mat

Rådgiver Hilde Helgesen i Forbrukerrådet mener Staten bør legge mer til rette for at store og små spiser mer økologisk.

— Det kan man gjøre ved for eksempel å redusere eller fjerne momsen på økologiske varer. Da vil folk flest ha råd til å kjøpe økologisk mat både til hverdags og fest. Vi vil ha et mangfold av mat i dagligvarehandelen, inkludert økologisk mat. Og vi vil ikke ha økologisk mat bare i de

øvre prisklassene, sier Helgesen.

Hun viser til undersøkelser som sier at folk flest setter høyere krav til barnemat, og at folk vil at den skal være så ren som mulig. Helgesen har derfor tro på at markedet for barnemat bør være tilstede og at høyere pris på økomat enn på vanlig barne-

mat vil spille liten rolle.

— Det er snakk om å kjøpe små enheter, og jeg tror at forbrukeren er villig til å betale merkostnaden for å være på den trygge siden.

Hun mener også at økomat må bli et tilbud i barnehager, skoler og kantiner.

— Da blir folk vant med å spise økologisk mat - og det vil påvirke etterspørselen, sier Helgesen.

Funn av sprøytemidler i amerikanske barns urin

I USA er det funnet rester av sprøytemidler i urinen til barn som har spist produkter fra gårder som bruker sprøytemidler.

En undersøkelse som ble utført av forskere ved University of Washington i USA, viste at urinen fra en gruppe barn som spiste mat fra konvensjonelt landbruk inneholdt sprøytemiddelrester.

TONE MIKALSEN
Natur & Miljø Bulletin

En undersøkelse som ble utført av forskere ved University of Washington i USA, viste at urinen fra en gruppe barn som spiste mat fra konvensjonelt landbruk der det ble brukt sprøytemidler, inneholdt seks til ni ganger mer av såkalte organofosfater enn urinen fra barn som hovedsakelig fikk økologisk mat.

18 BARN DELTOK

Organofosfater kommer fra nedbrytningen av sprøytemidlene, og regnes av USAs miljømyndigheter for å være helseskadelige.

Studien omfattet 18 barn

som fikk økologisk frukt, grønnsaker og juice, og 21 barn som fikk tilsvarende konvensjonelle produkter. Undersøkelsen ble satt i gang etter at forskerne i en tidligere studie fant et barn helt uten organofosfater i urinen. Det viste seg at dette barnet kun fikk økologisk mat.

REDUSERER RISIKOEN

De amerikanske forskerne konkluderer etter undersøkelsen med at bruk av økologisk mat viser seg å være et relativt enkelt virkemiddel for foreldre som ønsker å redusere barnas risiko for å få i seg rester av sprøytemidler.

— Tullete EU-direktiv EU-direktivet om barnemat gir mulighet, men også delvis påbud om å tilsette næringstoffer i barnemat.

— Det er helt tullete. Og vi nekter å gjøre det, sier innkjøpsjef i Helios, Johannes Poller-Marsi.

De importerer økologisk barnemat til Norge. Han tilhører motstanderne av direktivet som mener tilsetningsstoffer i barnemat er unødvendig. Den norske holdningen er at man ikke tilsetter mer vitaminer, mineraler og tilsetningsstoffer

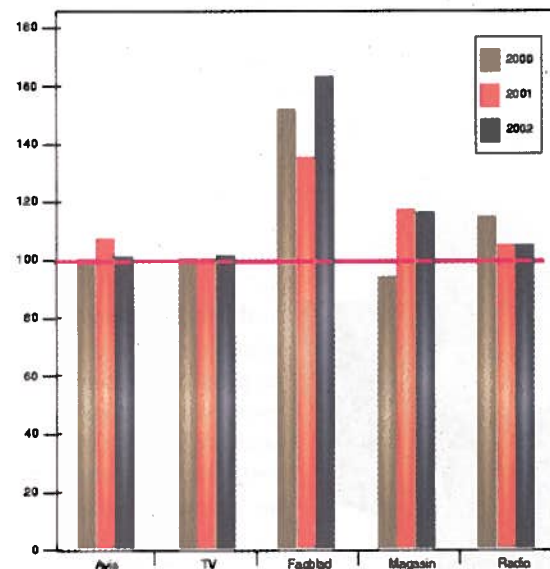
enn det som er ernæringsmessig nødvendig.

Tilsetningsstoffer kan også være uheldig for barn som har anlegg for å utvikle allergier.

Når det gjelder salg av Helios sine barnematprodukter, opplyser han at de har hatt en pen liten økning de siste årene.

— Men dessverre ingen pang-økning, sier Poller-Marsi.

I FAGPRESSEN TREFFER DU IKKE HVEM SOM HELST

Velg fagblad til annonseringen fordi:

Blant fagbladleserne er det 1,6 ganger flere som har innkjøp som hovedbeskjeftigelse enn i befolkningen forøvrig

Det er det som er poenget.

BARNEBØKER: Fantasy og fakta fenger

TV-en står på og gameboyen går varm, mens leseferdigheten synker. Likevel selges det barnelitteratur som aldri før. Og barn vil lese fakta om natur og miljø.

JENS PETTER TOLDNÆS
Natur & miljø Bulletin

Barn leser så det freser. Skjønnlitteratur og fakta. Og de unge er en minst like kresen gruppe som voksne når det gjelder hva slags bøker de foretrekker. I tillegg skiller de seg ut ved at klassikerne deres lever lenger.

— Vi selger flere barnebøker enn noen gang, og er nærmest litt forundret over økningen, sier Irja Thorenfeldt hos Aschehoug Forlag.

Ifølge Thorenfeldt er det nemlig ikke noe som tyder på at litteraturen for de yngste, slik mange trodde, blir utkonkurrert av tv, video, dataspill og andre moderne underholdningstilbud til barn og ungdom.

— Heller ikke den omtalte dårlige leseferdigheten ser ut til å dempe interessen for barnebøker, sier hun.

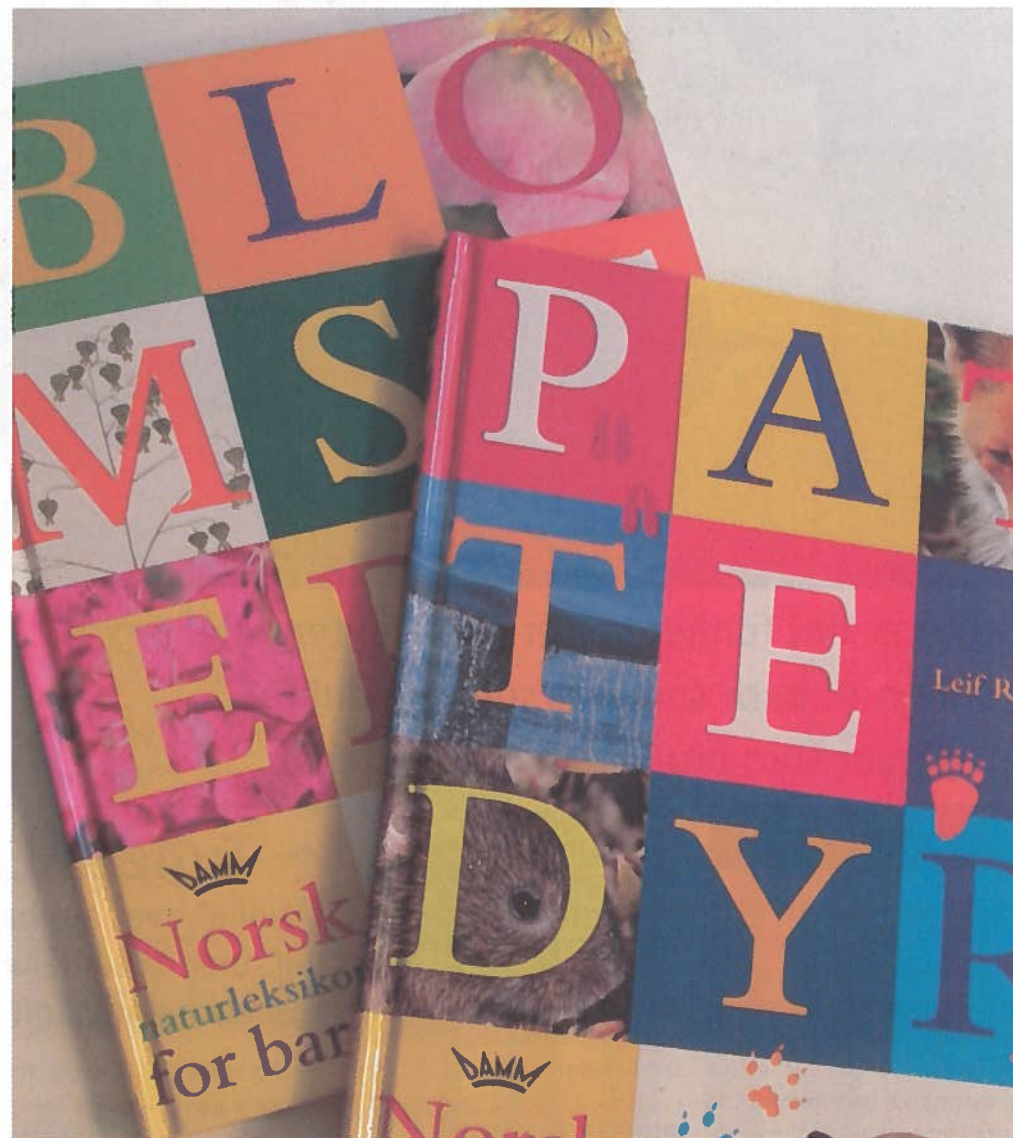
FAKTABØKER

I øyeblikket er leseglade barn glad i magi og fantasy-litteratur. Når det gjelder bøker som omhandler natur- og miljøvern er det de faktarelaterte bøkene som dominerer hos Aschehoug.

— Faktabøkene står svært sterkt innen natur og miljøvern, og vi har i øyeblikket gitt ut to nye bøker basert på NRKs Newton-programmer som er blitt godt mottatt. Noe som styrker oss i troen på at vi vurderer dette rett, sier hun.

FJELLREV

Salgsjef Trygve Krogh hos Cappelen Forlag, en annen av de

Natur- og miljøvern er fakta som barn er sultne på. (Illustrasjonsfoto: Jorunn Gran)

store utgiverne av barnelitteratur, mener det er de sterke merkevarerne, slik som Mummietrollet, som dominerer barnelitteraturen.

Når det gjelder Natur- og

miljøvern-bøker er det ingen klare trender som sier at dette er svært populært for tiden. Men det som finnes av slik litteratur hos Cappelen, er faktabøker.

— Vi har nylig gitt ut en ny

bok om fjellreven som ser ut til å bli godt mottatt. Den er et typisk eksempel på det markedet vil ha av slik litteratur, sier han.

Barnas miljøvernminister

Børge Brende er ikke bekymret over generasjonen som skal ta over kloden.

TONE MIKALSEN
Natur & miljø Bulletin

Børge Brende vandrer rundt på Fornebu-halvøya med femteklassinger fra Lysaker skole på slep

Det er FNs internasjonale Biomangfolddag og elevene er invitert til å studere nærmere det store mangfoldet i naturen som for eksempel livet i sjøra, flaggermus, planter, insekter, fugler og livet i ferskvann. Etter litt trenot-trekking er det tid for å be-vege seg videre.

Brende griper ei grein, og spør: Hva er dette?

— Eik, kommer det kjapt fra Jørgen Andresen i 5b. Han tilføyer at på Fornebuhalvøya finnes det om lag 27 forskjellige tresorter. Og 600 plantearter.

— Jeg er imponert, sier miljøvernministeren og smiler.

På FNs internasjonale biomangfolddag møtte miljøvernminister Børge Brende skoleelever på Fornebu-halvøya. Der deltok han blant annet på trenot-trekking og det var spennende å se hva som havnet i nota. (Foto: Tone Mikalsen)

— Gøy å møte miljøvernministeren?

— Ja, jeg visste hvem han var. Har sett han på tv.

Jørgen og kameraten Christoffer Solheim forteller at de er opptatt av miljøvern.

— Vi kaster ikke søppel i naturen, og vi resirkulerer, sier Christoffer og Jørgen som synes det er herlig å være ute i naturen.

SKAL STOPPE TAPET

Brende er ikke bekymret over de neste generasjonenes om skal ta over kloden.

— Nordmenn er flinke til å ta barna sine med på tur, og barn er glad i friluftsliv. I tillegg har vi fått en rekke verneområder som vil virke positivt på miljøet, sier Brende.

Fjoråret ble for øvrig det største verneåret på flere tiår. Med 178 nye områder, er ti prosent av Norge nå vernet.

— I Johannesburg ble det dramatiske tapet av det biologiske mangfoldet tatt opp, og vi fikk gjennomslag for at det biologiske mangfoldet ikke må reduseres. I Norge har vi gått enda ett skritt lengre og sagt at vi skal stoppe tapet av det biologiske mangfoldet innen 2010.

Jørgen Andresen (til venstre) var stolt over å få møte miljøvernminister Børge Brende. (Foto: Tone Mikalsen)

Brende synes det er artig å observere prosjekter med biologisk mangfold. Og artigere blir det etter hvert. Senere på dagen tildeles han Biomangfoldprisen for 2003.

STADIG FLERE DYR PÅ MUSEUM?

— Dere har hørt om geirfuglen. En populær fugl som dessverre ble utryddet av jakt. Fuglen finnes ikke lenger, bortsett fra på zoologisk museum. Nå er det bare 50 fjellrever igjen, og de finnes i Børgefjell nasjonalpark. Jeg håper at zoologisk museum ikke blir det eneste stedet man kan observere fjellreven i framtida, sier Brende.

Geirfuglen, også kalt Atlanterhavets pingvin, fantes fra norskekysten til østkysten av USA. Den kunne ikke fly, og både kjøtt og egg var smakfullt og attraktivt. Dette ble Geirfuglens bane. Den ble utryddet fra kyst til kyst, og i 1848 ble den absolutt siste Geirfuglen skutt i Vardø.

Hvitbok for Norske Fiskerier

Ny rapport fra Norges Naturvernforbund

For første gang utgir Norges Naturvernforbund hvitbok for norske fiskerier.

Den vil heretter komme årlig. Formålet med publikasjonen er å følge utviklingen i fiskerinæringen og vurdere den opp mot de fiskeripolitiske målsettingene. Dette viktige aspektet mangler i mengden av informasjon fra fiskermyndigheter og næring.

I tillegg redegjør hvitboka for Naturvernforbundets syn på måloppnåelse i fiskeriene.

Pris kr 300 + porto, medlemspris kr 250 + porto
Bestilles fra Norges Naturvernforbund
på tlf. 22 40 24 00,
e-post: naturvern@naturvern.no
eller via Norges Naturvernforbunds nettsider
på <http://www.naturvern.no/salg/visart.php?id=75>

Følg natur- og miljøvernsakene på
www.naturvern.no

**NORGES
NATURVERNFORBUND**

16 år og ferdig utlært

Hvis dagens unge ikke har hørt om drivhuseffekt eller genteknologi, er det ikke læreplanens feil. Vår stikkprøve viser imidlertid at læreplanen kanskje faktisk virker etter sin hensikt.

JORUNN GRAN
Natur & miljø Bulletin

Tre avgangselever ved Haugerud ungdomsskole i Oslo har hjulpet oss med å ta temperaturen på miljøundervisningen på ungdomstrinnet.

— Drivhuseffekten er det at stråler fra sola treffer jorda og reflekteres, og at gassene i atmosfæren lager en drivhusliknende effekt slik at temperaturen på jorda øker. Det er fossile brensel som ødelegger atmosfæren. [Ida]

Læreplanen for natur- og miljøfagopplæringen i grunnskolen er betryggende lesning. Ifølge læreplanen L97 overlater vi nemlig Moder Jord i faglig sterke hender. Og til aktive, medvirkende samfunnsmedlemmer. Hvis vi altså kan stole på læreplanen.

FRA LEK TIL TEKNOLOGI

I de første skoleårene skal undervisningen i natur- og miljøfag foregå gjennom "lek, undring, opplevelser og observasjoner". I årene før puberteten er stikkordene kreativitet, systematikk og sammenhenger.

I ungdomsskolen skal egne meninger og holdninger formes, og det forventes at 13 til 16-åringene kan drøfte interesse-

motsetninger og se sammenhengen mellom naturvitenskapen, teknologiene, samfunnet og miljøet.

— Teknologi - har det noe med miljø å gjøre da?

— Ja, teknologi kan virke både positivt og negativt på miljøet, er våre tre forsøkskaniner, Ida, Blerina og Suzanne, enige om.

— Det kan for eksempel vise seg at nye ting om blir utviklet har negative effekter som vi ikke vet om før vi har brukt dem en stund. [Blerina]

— Men genteknologi er positivt, det kan for eksempel være bra ved matmangel. [Ida]

— Elbiler er også positivt, for de slipper ikke ut CO₂, men de trenger masse strøm. [Suzanne]

MILJØVENNLIGE VALG

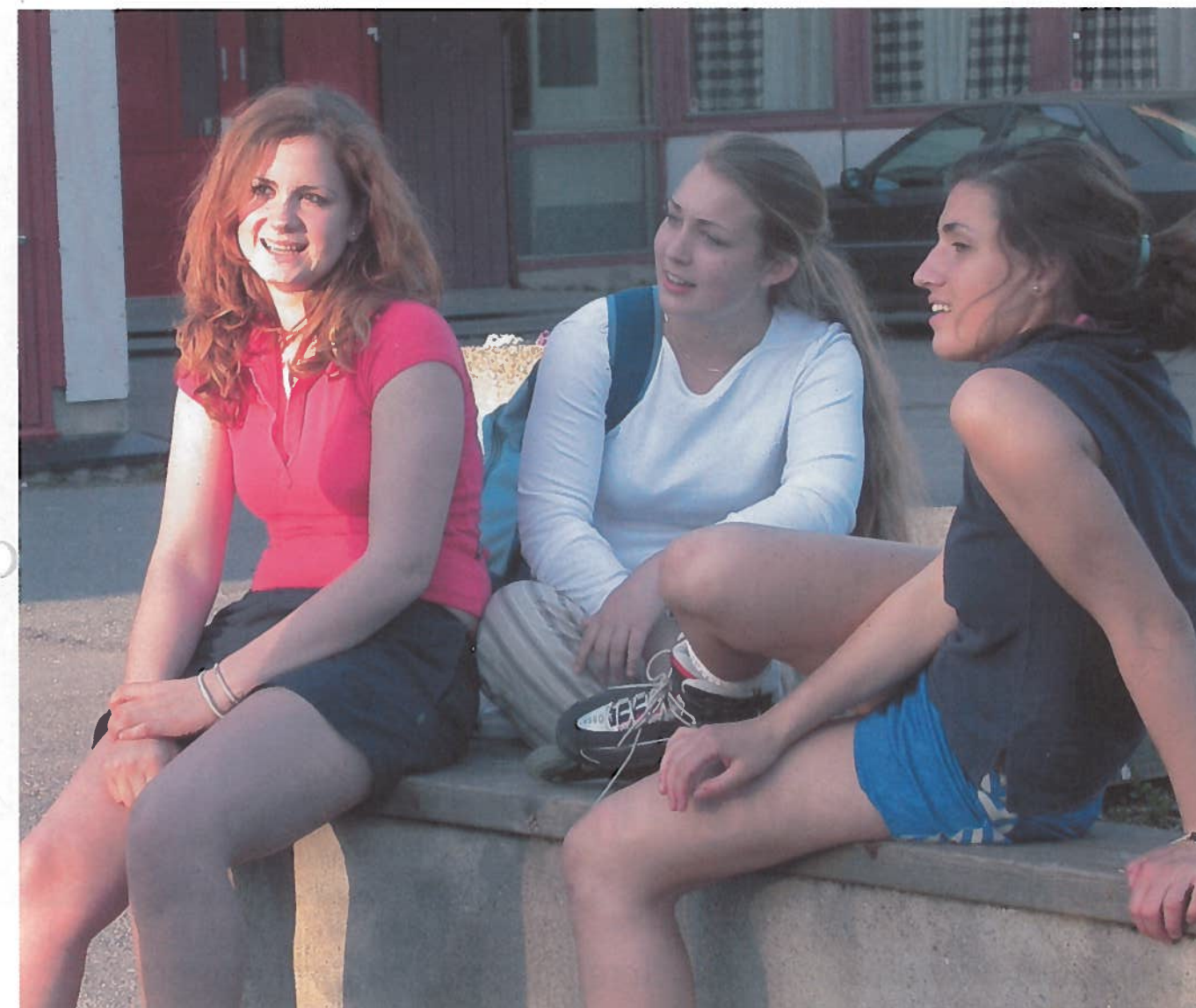
Framtidens forbrukere skal ha lært om ulike stoffer og bruksmåtene deres "slik at de kan se sammenhenger og gjøre miljøvennlige valg i den kjemiske hverdagen", forteller L97.

— Hva skal man vaske toalettet med?

— Dobørste!

— Jif!

— Men klor kan være farlig, fordi vannet kommer ut i elvene og kan ødelegge for fisken.

Suzanne (fra venstre), Ida og Blerina (alle 16 år) har vært oppe til Natur & miljø Bulletins muntlige natur- og miljøeksamen. Alle tre sto med glans. (Foto: Jorunn Gran)

— Hva er farlig avfall?

— Avfall som ikke kan nedbrytes eller brukes om igjen [Blerina]

— Giftkanner og batterier [Suzanne]

— Hva skal i papirsøpla?

— Papir, papp, melkekartonger, bølgepapp, matemballasje uten aluminium.

— Hvor kan du kaste melkekartonger?

— I papirsøpla. De skal skylles, og brettes og så skal seks kartonger puttes opp i en sjuende, og så skal man levere dem inn og da blir man med i et lotteri [Suzanne]

— Vet du om noen som samler inn plastavfall?

— Søplemennene?

ETISK FORBRUK

Og om ikke natur- og miljøfagundervisningen har gjort sitt, skal kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering (KRL-faget) lære 13-åringene å "drøfte etiske konflikter og valg knyttet til spørsmål om forbruk og livsstil i vårt moderne samfunn".

— Er vann en knapp ressurs?

— Det kommer an på hvor i verden vi er. I Norge har vi nok vann, og vannet beveger seg jo også i kretsløp. [Ida]

— Hva betyr det at noe er bærekraftig?

— ?!

— ?!

— ?!

UT PÅ TUR

Det vil glede mangt et naturvern hjerte å høre at dagens unge takket være natur- og miljøundervisningen skal ha lært å glede seg over naturopplevelser, og at de faktisk har lært en del om det å respektere mangfoldet i naturen. Dette skal ifølge læreplanen ha skjedd blant annet ved å studere fuglearter i nærmiljøet gjennom årstidene.

Våre tre ungdomsskoleelever kommer fra en bydel i markagrensen i Oslo, og gjennom hele barnetrinnet har skogsturer vært en del av undervisningen.

— Men på ungdomsskolen har vi for det meste sittet i klasserommet. [Ida]

— Vi har vært på én sopptur

og én telttur og én tur til Østensjøvannet (fuglereservat) [Blerina]

— Og i heimkunnskaps-timen har vi plukket brennesle [Suzanne]

— Hvilke fuglearter er mest vanlig her hvor dere bor?

— Kråke

— Skjære

— Måke

— Går dere ut i naturen når dere ikke må?

— Ja! Jeg jogger ofte i skogen. [Blerina]

— Og jeg liker å stoppe ved vannet. [Ida]

— Og se på solnedgangen. [Suzanne]

Guds gave til friluftslivet

På 90-tallet har snowboard fått flere unge ut i naturen enn det Turistforeningen har klart, sier forsker Olav Christensen.

TONE MIKALSEN
Natur & miljø Bulletin

Folkloristen Olav Christensen tilbrakte tre vintre på en campingplass i Hemsedal sammen med unge snowboardere. Resultatet ble verdens første vitenskapelige studie av snowboardkulturen, en doktorgrad og en bok.

— Friluftslivet blant unge opplevde en nedtur på 90-tallet. Men snowboardet fikk de unge ut igjen, sier Christensen.

Han får støtte av redaktør Anders Waage Nilsen i Fri Flyt.

— Snowboard var Guds gave til friluftslivet. Framveksten av snowboard på tittallet ga nye

Folklorist Olav Christensen har skrevet verdens første vitenskapelige studie av snowboardkulturen.

grupper av ungdommer muligheter til å oppleve verdien av å være ute i naturen. Brettkjørernes lekne tilnærming til fjellet, er et dramatisk brudd med den litt alvorstunge tradisjonen Turistforeningen har stått for. Men på

sikt er dette bruddet positivt, også for Den Norske Turistforening (DNT). Etter å ha tilbragt mye tid i fjellet får mange brettkjørere en erfaringsbase som også gjør dem i stand til å skjønne hva DNT snakker om, sier Nilsen.

OPPRØRSK KULTUR

Christensens snowboard-studie handler blant annet om identitet og om hvordan man skaper seg selv gjennom å være en motkultur og opposisjon til norsk nikkerskultur.

— Snowboard har lite med skigåing å gjøre. Men ikke noe annet sted i verden enn Norge blir snowboard oppfattet som opprørske, sier han.

Den Norske Turistforening er Norges største friluftsfagsorganisasjon med 200 000 medlemmer. De har 50 medlemsforeninger rundt om i landet, og alle disse foreningene skal ha et ungdomstilbud. Dette er grupper for folk som er mellom 15 og 25, men vanligvis er de fleste i alderen rundt videregående skole.

DNT MÅ OMSTILLE SEG

Nilsen tror at DNT må omstille seg når det gjelder å få unge ut i naturen.

— Turistforeningen må skjønne at det er like høyverdig å dra til fjells for å finne en skavl og bygge hopp, som å gå 27

Snowboard handler blant annet om identitet og hvordan man skaper seg selv gjennom å være en motkultur og opposisjon til norsk nikkerskultur. (Foto: Scanpix)

kilometer på ski fra A til B, sier Nilsen.

Generalsekretær Anne Mari Aamelfot Hjellev i Den Norske Turistforeningen sier at de ikke merket noen down på 90-tallet i rekrutteringen, men at deres inntrykk ikke trenger være representativt for friluftslivet generelt. Hjellev tilføyer at DNT tenker i nye baner og foreningen er blant annet er med på å arrangere fjellfilmfestival for de som vil oppleve fjellet både på lerretet og i virkeligheten. Ekstremsport, dokumentar- og historiske filmer kommer til syne på lerretet i Jotunheimen. Og på programmet står også fotturer.

— Det økte utdanningsnivået vi har hatt de siste 30 årene har helt sikkert betydning for nivået på friluftslivsdeltakelsen. Deltakelsen i nesten alle former for friluftsliv øker med økende utdanning, sier Odden.

Fra enkelt til trendy

Det enkle friluftslivet har neppe helt mistet grepet om de unge, men det er en økende iver etter å være trendy. Noe penger og utdanning får skylden for.

TONE MIKALSEN
Natur & miljø Bulletin

Endringene fra 1970 til 2001 har vært omfattende på mange områder. Den materielle velstanden har økt kraftig, og samtidig som folk har bedre råd, finnes det mye mer å kjøpe. Dette er med på å øke mulighetene for mange typer friluftsliv. Alpinsport er ett eksempel på friluftsliv som har gått fra å være rikmannssport til å bli en aktivitet for alle.

— Utstrakt hyttebygging har gitt langt flere tilgang til fjellet - og det har bidratt til at flere går på fotturer og skiturer. Den Norske Turistforeningens utbygging av hytter og løypenett har også påvirket her, sier forsker Alf Odden ved Institutt for Idrett- og friluftsfag ved Høgskolen i Telemark.

MESTRINGSSPORT KOSTER

Nesten alle de mestringsorienterte aktivitetene - som for eksempel frikjøring, terrengsykling, klatring, padling og kite på fjell og sjø - krever mye og spesialisert utstyr. Framveksten av disse aktivitetene er vanskelig å tenke seg uten den materielle utviklingen de siste 30 årene. Både skiutstyr og utstyr til vannaktiviteter har gjennomgått en voldsom utvikling - og utviklingen ser ikke ut til å stoppe opp. Forsker Alf Odden mener det er stor sjanse for at det øvrige friluftslivet også vil trekkes mer i retning av å legge vekt på mestring og spenning - og utstyr.

— Det økte utdanningsnivået vi har hatt de siste 30 årene har helt sikkert betydning for nivået på friluftslivsdeltakelsen. Deltakelsen i nesten alle former for friluftsliv øker med økende utdanning, sier Odden.

Forsker Alf Odden spør at friluftslivet vil trekkes mer i retning av å legge vekt på mestring og spenning - og utstyr.

BÆRTUR LITE ATTRAKTIVT

Odden drister seg til å komme med noen spådommer for årene fremover.

— De relativt nye og mestringsorienterte aktivitetene vil få fortsatt økende oppslutning. Vekstmulighetene er særlig store i aldersgruppen 25-50 år. Likevel er disse aktivitetene såpass krevende, både teknisk og

økonomisk, at dette vil begrense veksten, sier Odden. — I 2010 vil jeg tippe at slike aktiviteter til sammen vil ha en oppslutning på om lag 35 prosent blant ungdom og 25 prosent hos befolkningen som helhet.

— Oppslutning om aktiviteter som bærplukking, skiturer og fiske vil synke, og det er særlig ungdommens deltakelse som vil gå ned. Dette vil til en viss grad bli kompensert av økning blant eldre utøvere, men det vil ikke forhindre en samlet nedgang på sikt.

Generalsekretær Anne Mari Aamelfot Hjellev i Den Norske Turistforeningen sier at foreningen ikke er bekymret for utviklingen mot mer mestringsorienterte aktiviteter. Hun tror fot- og skiturer fremdeles vil være attraktivt, blant annet fordi mange unge driver både med mestringsaktiviteter og ski-og fotturer.

Oppslutning om nye aktiviteter i 2001 i prosent

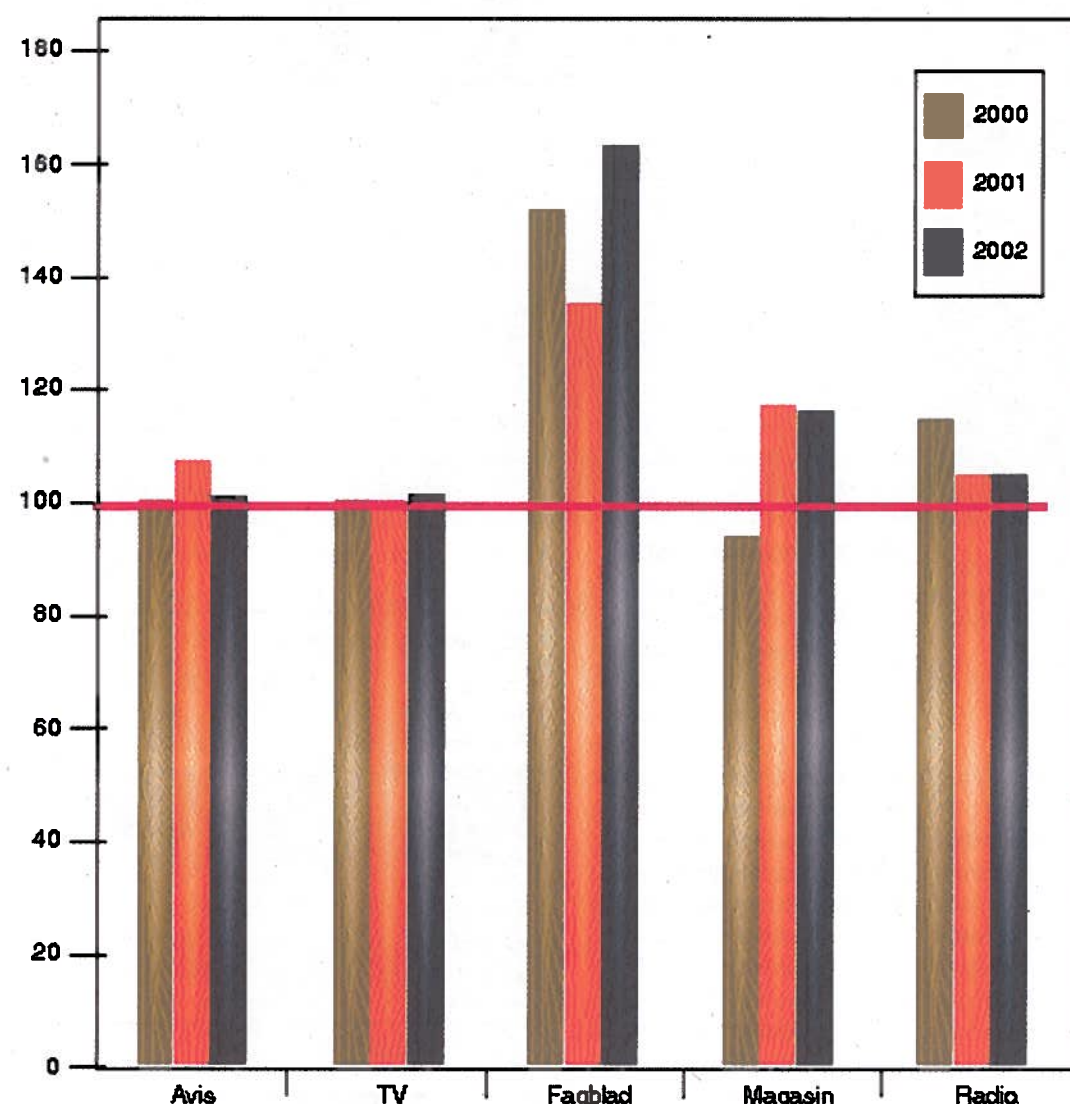
Aktivitet	16-24 år	25-79 år	hele befolkningen
Terrengsykling	15.1	11.9	12.4
Frikjøring ved anlegg	19.2	2.2	4.8
Frikjøring i fjellet	9.6	2.7	2.9
Fjellklatring	6.7	1.1	2.0
Brevandring	2.9	0.7	1.2
Juvvandring	3.2	0.5	0.9
Rafting	4.3	1.4	1.8
Elvepadling	4.0	0.4	0.9
Skiseiling	1.1	0.3	0.4
Hundekjøring	1.6	0.8	0.9
Snøscooter	11.9	5.0	6.0

Oppslutning tradisjonelle aktiviteter i 2001 i prosent

Aktivitet	16-24 år	25-79 år	hele befolkningen
Bær og sopplukking	19	46	42
Fiske	52	46	42
Jakt	12	9	9
Skiturer	46	49	48
Fotturer	75	82	81
Sykkelturer	47	41	42
Kjøring i alpinanlegg	47	15	21
Mestringsaktiviteter	34	16	19

I FAGPRESSEN TREFFER DU IKKE HVEM SOM HELST

Det er det som er poenget.

Velg fagblad til annonseringen fordi:

Blant fagbladleserne er det 1,6 ganger flere som har innkjøp som hovedbeskjeftigelse enn i befolkningen forøvrig

Kilde: Norsk Gallup
F&M Affordusial

DEN 5. PAN-EUROPEISKE MILJØMINISTER KONFERANSEN:

Ett skritt tilbake og to østover

KRONIKK

På det første regionale møte etter Johannesburg klarte ikke miljøministeren fra Nord-Amerika, Europa og Sentral-Asia å konkretisere sine regionale forpliktelser. Klima, atomkraft og GMO ble de vanskeligste politiske saken, men konferansen vil først og fremst bli husket som en markering av at oppryddingsarbeidet i Sentral-Europa er over og at øynene nå rettes mot Kaukasus og Sentral-Asia.

Det er nå mer en ti år siden den første Pan-Europeiske ministerkonferansen "Miljø for Europa" ble arrangert i Tsjekkia og vedtok en miljøstrategi for Sentral-Europa. Den 21-23 mai var 51 miljøministere og delegasjonsledere fra FNs ECE område (Europa og Nord-Amerika) samlet i Kiev for å gjøre opp status og legge nye strategier. Mye har positivt skjedd på miljøområdet i denne regionen siden den første konferansen. Men mye av framgangen de siste årene står i fare for å bli feid bort som følge av økonomisk vekst. Landene har så langt ikke lyktes med å bryte forbindelsen mellom økonomisk aktivitet og press på naturen. Dette kommer klart fram av EUs miljøbyrå en statusrapport til Miljø for Europa.

EECCA SKAL DET HETE

Glem begreper som tidligere Sovjet republikker og overgangsøkonomier. Du kan like godt lære det med en gang: Eastern Europe, Caucasus and Central-Asia (EECCA) skal det hete. Men dette er på ingen måte noen homogen gruppe av land, noe som kom tydelig til overflaten i forsøket på å lage en felles miljøstrategi for regionen. Russland vil helst ikke ha noen innblanding, Ukraina ser seg som neste kandidat til EU og

Det første regionale møte etter Johannesburg markerte at oppryddingsarbeidet i Sentral-Europa er over og at øynene nå rettes mot Kaukasus og Sentral-Asia, skriver Dag Arne Høystad i en kronikk etter den 5. Pan-europeiske miljøministerkonferansen.

flere av de mindre landene er enige i hva som helst, bare noen betaler for det. Ministerkonferansen enes imidlertid om en grunnleggende strategi som skal tilrettelegge for et partnerskap for miljø i regionen.

Samme skjebne fikk forslaget om en felles strategi for utdanning for bærekraftig utvikling. Det er store forhåpninger til at slike partnerskap skal gi konkrete resultater i regionen.

ENERGI OG KLIMA

- DET STØRSTE IKKE TEMA

Energi og klima var egentlig ikke noe tema på årets Miljø for Europa konferanse, men ble likevel det som, sammen med GMO, beskjeftiget ministrene mest i arbeidet med å enes om en felles erklæring. Forsøket på å få til forpliktene nasjonale mål for nye fornybare energikilder strandet. Kyoto-protokollen ble til slutt ikke omtalt i det hele tatt. En setnings for å minne om Johannesburg, der de som har ratifisert oppfordret andre til å gjøre det samme, ble for sterk kost for USA og Russland. I tillegg ble enhver referanse til atomikkerhet strøket.

ROS TIL NORGE

Børge Brende var den som klarest uttrykte skuffelsen over at det ikke var mulig å enes om en

tekst på atomikkerhet, på en miljøkonferanse få mil fra Tsjernobyl.

Uten noe om atom i ministererklæringen forsvant også muligheten til å ta en fotnote med ønske om utfasing av atomindustrien, slik Norge og 9 andre land gjorde i Århus for fem år siden. I atomsaken fremmet EU støttet av Norge forslag til et eget charter om atomikkerhet, som fikk tilslutning fra hele 29 av 40 land. Dette kan kanskje gi en ny giv for arbeidet med de eldste reaktorene av

Sovjet-design, men har ingen brodd mot den vestlig atomindustrien.

Norge fikk velfortjent honnør fra miljøorganisasjonene for en langvarig og solid innsats for oppnå konkrete og forpliktende målsetninger gjennom Miljø for Europa.

FORBRUK OG PRODUKSJON

Europas grunnleggende forbruk og produksjonsmønster er noe miljøorganisasjonen gjentatte ganger har prøvd å få på dagsordenen. Sluttdokumentene fra Kiev støtter opp om nasjonale og regionale initiativ og ber om at tema bringes videre til neste konferanse om fire år. EcoForum, miljøorganisasjonenes eget Pan-Europeiske nettverk, kommer til å forfølge saken. Dette er et tema som vil gjøre konferansen mer interessant også for Vesteuropeiske miljøorganisasjoner.

Av Dag Arne Høystad

FAKTA

- Statusrapport for Europas miljø: <http://www.eea.eu.int>
- Ministererklæringen fra Miljø for Europa, Kiev 21-23. mai 2003: <http://www.dep.no/md/norsk/internasjonalt/kiev2003>
- Miljøorganisasjonenes oppfølging av Miljø for Europa: www.eco-forum.org
- I løpet av konferansen ble det signert tre nye miljøprotokoller:
- 33 land og EU signerte protokollen om Strategisk Miljøanalyse som et tillegg til Espoo konvensjonen.
- 22 land og EU signerte protokollen om Ansvar og skade som følge av grenseoverskridende industriforurensning.
- 34 land og EU signerte protokollen om utslippsregistre som tillegg til Århus konvensjonen.

KYOTOPROTOKOLLEN: Uten USA – med Russland?

Alle vet det, og alle vet at det er en hard nøtt: USA må inn i Kyoto-protokollen. Om Russland godkjenner protokollen, er vekselvis bankers og ytterst tvilsomt.

JORUNN GRAN
Natur & miljø Bulletin

— USA må med i klimasamarbeidet, og dette krever forandringer i Kyoto-protokollen, sier økonomiprofessor Peter Bohm ved Stockholms universitet.

— Blant annet ønsker USA å trekke inn utviklingsland på et tidlig stadium i klimaarbeidet, og amerikanerne ønsker i tillegg et pristak på utslippstillatelser. Ulempen med et slikt tak vil imidlertid være at landene som selger kvoter, er fattige land, og disse vil tape på pristaket, mens kjøperlandene - de rike landene - vil vinne på ordningen.

VIL LÅNE

— USA ønsker også mulighet for lån innenfor de avtalte utslippskvotene i Kyoto-protokollen, alternativt ønsker større utslippskvoter av drivhusgasser, sier Bohm.

En formalisert låneordning vil innebære at land kan vente med utslippsreduksjoner til det blir billigere å oppfylle forpliktelsene sine.

Ifølge professor Bohm ligger det i praksis allerede lånemuligheter i Kyoto-protokollen, ved at stater som ikke oppfyller forpliktelsene sine om reduserte utslipp, blir pålagt å gjøre dette innenfor neste avtaleperiode.

Økonomiprofessor Peter Bohm ved Stockholms universitet.

EGENTLIG FERDIGFORHANDLET

Flere elementer i Kyoto-protokollen er fortsatt gjenstand for diskusjon, selv om alle mekanismer innenfor avtalen forlengst skal være ferdigforhandlet.

— I utviklingslandene er det motstand forpliktende utslippskvoter og kvotehandel, og begrunnelsen deres er "klimaendringene er ikke vår skyld, og vi trenger fossil energi for å få til økonomisk utvikling". Likevel kan disse landene eksportere fossil energi og på den måten tjene penger på dette uten at det resulterer i utslipp i deres egne land, sier Bohm.

SKEPSIS

For Russlands del er det ikke USAs fravær fra Kyoto-protokollen som er den eneste bremsen.

— Det er ikke på grunn av forhold akkurat nå at Russlands godkjenning av Kyoto-protokollen er usikker, sier direktør Arild Moe ved Fridtjof Nansens institutt. Moe har god kjennskap til russiske forhold og til russernes holdninger til det internasjonale klimasamarbeidet.

— Klimapolitikken har lenge vært en naturvitenskapelig utfordring i Russland, og det er fortsatt skepsis til hvorvidt

Direktør Arild Moe ved Fridtjof Nansens institutt.

klimaendringer er menneskeskapte og til hvorvidt endringene betyr en negativ forandring for Russland. Og forpliktelser om lave utslipp har vært assosiert med manglende økonomisk vekst.

FÆRRE FORDELER UTEN USA

Russlands holdning til klimasamarbeidet endret seg med klimaforhandlingene i Kyoto i 1997.

— Russerne så da de materielle fordelene de ville ha i forbindelse med mekanismene som ligger i avtalen, sier Arild Moe. Muligheten for salg av kvoter ga utsikter til økonomisk vekst.

Russlands haltende økonomi og industri sørger for lavere utslipp, og landet vil dermed få mulighet til å overdra utslippskvoter til andre land. Men da USA trakk seg fra klimasamarbeidet, så russerne at det ble mindre kake å fordele, og de gamle innvendingene mot å godkjenne Kyotoavtalen fikk fornyet styrke.

Til tross for at alle mekanismene i Kyoto-protokollen er ferdigforhandlet, mener Russland ifølge professor Arild Moe at forhandlingene ikke er over.

— Russerne ønsker fortsatt

å forhandle seg fram til en sterkere posisjon, de vil blant annet ha garantier for kvotekjøp og prosjektinvesteringer, sier Moe.

— Men det internasjonale dilemmaet er hvor mye tilpasning Kyoto-rammeverket tåler uten å rakne, og hvem som skal betale for kostnadene ved et eventuelt sammenbrudd.

— INSTINKTIV UTSETTELSE

Arild Moe tror imidlertid at Russland vil komme med i Kyoto-protokollen til slutt, men at det vil ta noe tid.

— Når man er i en presset situasjon, er det et naturlig instinkt å utsette, sier Moe.

Også Harald Dovland - Norges forhandlingsleder under de internasjonale klimaforhandlingene - heller i retning av at Russland vil underskrive Kyoto-protokollen. Og det ser ut til å være enighet om at hvis Russland virkelig ønsket å forlate Kyoto-protokollen med minst mulig kostnader, burde de har gjort dette rett etter at USA trakk seg ut.

FAKTA

• Kyoto-protokollen trer i kraft nitti dager etter at minst 55 parter til Klimakonvensjonen, herunder industrilandsparter (dvs. land med utslippsforpliktelser) som sto for minst 55 prosent av industrilandenes totale CO₂-utslipp i 1990, har ratifisert protokollen. Russland sto for 17,4 % av industrilandenes totale CO₂-utslipp i 1990.

NYTT OM KLIMA

Kjernekraft eller global oppvarming?

Franske sinn er i kok etter at en representant for industridepartementet antydte at framtiden ville innebære enten atomkraft eller klimaendringer.

Nicole Fontaine i det franske industridepartementet hevder at Frankrike må bestemme seg raskt for hvorvidt de skal fornye landets atomkraftverk fra 2020. Dette blir betegnet som en klar indikasjon på at Frankrike ikke er klare for å vende atomkraften ryggen.

— Risikoen forbundet med kjernekraft må sammenliknes med farer som truer jorda på grunn av drivhuseffekten, sa Fontaine nylig i

forbindelse med energidebatt, melder nyhetstjenesten Terra Daily.

Fontaine får motstand fra flere hold, landets tidligere miljøminister er blant dem som mener at Europa og markedet vil drepe atomkraften, siden ingen investorer vil finansiere nye atomreaktorer.

Yves Cochet som representerer de Grønne i nasjonalforsamlingen, hevder at det er tåpelig å antyde at Frankrike må velge mellom atom-

kraft og global oppvarming.

Motstanden mot atomkraft var større i den sosialistdominerte regjeringen fra 1997 til 2002, men atomkraft sørger i dag for nesten 80 prosent av den franske elektrisiteten. Overgang til gasskraftverk kan i teorien føre til mer forurensende strømproduksjon, men Yves Cochet påpeker at kjernekraft ikke løser problemene med forurensning fra transport og husholdninger.

Rene energiaktører ønsker strengere mål

Britiske leverandører av energi fra vind, biomasse, sol, bølger og biogass vil bli større. Men finansiering av nye prosjekter trenger langsiktige mål.

Den britiske regjeringen har signalisert et mål om 20 prosent fornybar energi innen 2020. De fornybare aktørene mener det er for dårlig.

— Vi ønsker mål om at fornybare energikilder skal dekke 30 prosent av Storbritannias strømbehov innen 2027, sier leder Philip Wolfe i det britiske forbundet for fornybar kraft, ifølge nyhetsbyrået Reuters.

Det forpliktende målet som Storbritannia har satt til nå, er 10 prosent kraft fra fornybare kilder innen

2010. I dag er andelen tre prosent.

Representanter for den britiske vindkraftindustri mener framtida ser mørk ut så lenge regjeringen ikke har mer omfattende mål for grønn energi i framtiden. Storbritannias forpliktelser etter Kyoto-protokollen er reduksjon av utslipp av klimaeleggende gasser på 12,5 prosent innen 2010 - i forhold til 1990-utslippene.

Japansk press på Putin

Japans statsminister Junichiro Koizumi planlegger å invitere den russiske presidenten til Japan. Putin skal etter planen til Bangkok i oktober, og japanerne ønsker å få presidenten i tale for å bedre forbindelsen mellom de to statene. Men også Kyoto-protokollen står på japanernes agenda. President Koizumi la i forbindelse med samtaler i St. Petersburg nylig stor vekt på at Russland må godkjenne Kyoto-protokollen, melder avisa The Daily Yomiuri.

— Statsminister Koizumi har sagt at han er opptatt av at Russlands godkjenning av Kyoto-protokollen er avgjørende, og jeg skulle selv ønske at landet skrev under protokollen i løpet av dette året, sa miljøvernminister Suzuki under møtet i St. Petersburg.

Østerriksk vannkraft i Bosnia

Østerrike planlegger å skyte 350 millioner euro inn i nye vannkraftanlegg i Bosnia - hvis landet godkjenner Kyoto-protokollen.

Den eventuelle østerrikske støtten til bosnisk vannkraft, vil bli definert som en såkalt Joint Implementation (JI) etter Kyoto-protokollen.

Slike prosjekter begrenser utslipp av drivhusgasser i land som er forpliktet til å begrense utslippene sine, det vil si land som har ratifisert Ky-

oto-protokollen. Østerrike vil kreve at Bosnia signerer en forpliktelse om kutt i utslipp av drivhusgasser før vannkraftprosjektene blir satt i gang. Åtte mulige steder for vannkraftutbygging er allerede plottet ut av østerrikerne på Bosnia-kartet, og fem kraftstasjoner skal ifølge den øster-

rikske ambassaden i Sarajevo være et realistisk mål, ifølge Reuters. Noen tusen arbeidsplasser, stimulering av lokal økonomi og bedre infrastruktur vil være fordeler bosnierne hører, i tillegg til renere energi.

kalenderen

5. - 15. JUNI

Oslo Miljøfestival

Sted: Oslo

Arr: Grønt Inspirasjonssenter

Tlf: 22 33 55 90

19. - 20. JUNI

Ferdig varme i det lokale energimarkedet.

Sted: Energigården, Brandbu

Tlf: 61 33 60 90

www.energigarden.no

10. - 13. JULI

Slåttekurs

Sted: Ryghsetra, Buskerud

Arr: Naturvernforbundet i Buskerud

Tlf: 32 75 05 04 (Per Ø. Klunderud)

redaksjon

REDAKTØR:

Jorunn Gran | Tlf. 22 40 24 25

REDAKSJON:

Jens Petter Toldnæs | Tlf. 22 40 24 23

Tone Mikalsen | Tlf. 22 40 24 24

ADRESSE: Pb 342 Sentrum, 0101 Oslo

Tlf. 22 40 24 00 | faks 22 40 24 10

Mail: redaksjonen@naturvern.no

ABONNEMENT: 250 pr. år (privat) 600 pr. år

(bedrifter) ANNONSER: HS Partner,
tlf. 62 94 64 00, faks 62 94 64 05

UTGIVER: Norges Naturvernforbund
www.naturvern.no

TRYKK: Gan Grafisk as

NESTE UTGAVE: 6. juni

Maud Angelica – magisk babynavn

Kongelig avkom får sjelden navn etter innfallsmetoden. Den nye verdensborgeren Maud Angelica har navn etter sin tippoldemor - og etter en magisk plante.

JORUNN GRAN

Natur & miljø Bulletin

Angelica er det samme som kvann. Planten er myteomspunnet, og skal kunne brukes mot hekserier og ond innflytelse. I tillegg hjelper den i tørket form både for fordøyelsen, appetitten og nervene - og den gir tilskudd av C-vitaminer. Sogn og Fjordane Kulturnett kaller planten "den første grønnsak" - Angelica er sammen med humle en av de eldste hageplantene våre, som var å se omkring husene kanskje allerede da vi begynte med hager på 1100-tallet.

MAGI I PRAKSIS

Muligens valgte prinsessen og herr Behn navnet Angelica fordi planten med samme navn iføl-

ge sagn skal ha mirakelegenskaper. Erkeengelen Gabriel skal ha avslørt at kvann kan gjøre under overfor pest, og moderne magikere høster Angelica i vestavinden og lager et eliksir som straks skal gi magisk virkning hos den som drikker den.

SØTSAKER OG BRENNEVIN

Selve stilkekjøttet i kvannplanten kan spises, eventuelt i syltet form. Men skal du spise kvann, bør du plukke fjellkvann og ikke strandkvann. Strandkvann er nemlig ifølge kjennerne besk i smaken, mens fjellkvann skal være nærmest en snacksplante som kan suttes på av slikkmunnner. Bladene kan du bruke i velduftende potpurri, og roten kan du koke parfyme på. Og vil du ikke drikke avkok av planten,

Skal du lete etter fjellkvann, må du til fjells eller langs elver, i fuktig skogsterreng. Og du skal se etter en plante som er én til 1,8 meter høy - "høy som en mann og tykk som en arm".

kan du bruke det som ansiktsvann eller sår vann. Eller du kan rett og slett smaksette brennevinet ditt med Angelica. Det er allerede med stort hell prøvd ut i både benedikterlikør, chartreuse, gin og vermut...

(KILDER: DEN ALTERNATIVE DELEN AV WORLD WIDE WEB.)

Trenger du flere eksemplarer av Natur & miljø Temabulletin?

- Avfall (3/2002)
- Hytteliv (4/2002)
- EU & miljø (1/2003)

Enkelteksemplar kr 25,-, klassesett kr 300,- (pluss porto og ekspedisjonsgebyr)

Send bestilling til:

N&M Bulletin, Postboks 342 Sentrum, 0101 OSLO, evt: epost: redaksjonen@naturvern.no

"Jeg trodde vi var ferdig med å konkurrere om hvem som kunne bygge ut mest vannkraft".

TORBJØRN BERNTSEN TIL NRK OM SAUDA-UTBYGGINGEN.